

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДЕОНТОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ЮРИСТА В УМОВАХ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Басва Л. В.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного,
адміністративного та трудового права
Національний університет «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна*

Упродовж усіх років незалежності у державі триває поступове реформування юридичних інститутів, спрямованих на гарантування, утвердження і захист прав людини, зокрема, шляхом оновлення законодавства та приведення його у відповідність до європейських стандартів.

Мета юридичної освіти – формування компетентностей, необхідних для розуміння природи і функцій права, змісту теоретичних засад (доктрин), принципів і основних юридичних інститутів, застосування права, а також меж юридичного регулювання суспільних відносин. Здобувачі юридичної освіти повинні бути готові до захисту прав людини та основоположних свобод, утвердження верховенства права, виконання професійних обов'язків у сфері права, до постійного розвитку, самоосвіти та вдосконалення, а також реалізації набутих знань, умінь та навичок, бути відданими принципам людської та професійної гідності, справедливості, рівності, неупередженості, незалежності, співпереживання та дотримання високих етичних стандартів [1].

У Філософському енциклопедичному словнику визначено, що деонтологія є розділом етики, в якому розглядаються проблеми обов'язку і належного. Її методологічною основою є дві парадигми філософії моралі – це деонтологічна етика обов'язку і блага та телеологічна етика справедливості, турботи та піклування [2, с. 149]. У широкому розумінні, деонтологія, виділившись у структурі етики, вивчає проблеми обов'язку і належного в усіх сферах життєдіяльності людини: професійній, громадянській, сімейній, державній та ін.

Юридична деонтологія – сфера наукових знань про суть та зміст юридичної професії, роль юриста в житті сучасного суспільства, чинники, що впливають на стан професії юриста, а також про

сукупність вимог, яким повинні відповідати професійні якості та практична діяльність юриста [3, с. 8].

«Право» в Україні залишається найбільш популярною спеціальністю, бо за кількістю поданих заяв у 2023 займає перше місце. За даними Міносвіти, на отримання бюджетного місця було подано 25940 заяв, що є третьою за попитом спеціальністю після «Комп'ютерних» наук та «Філології».

Динаміка кількості студентів, які здобувають вищу юридичну освіту у 2023 суттєво не змінилася. Але кількість бакалаврів та магістрів збільшилась. Станом на 1 жовтня 2023 загальна кількість студентів (без молодших спеціалістів та фахових молодших бакалаврів) становить 81646 осіб, станом на 1 жовтня 2022 року – 72097 осіб. Збільшення пов'язане із зниженням вступних вимог після початку повномасштабного вторгнення [4].

Новим імпульсом у розвитку юридичної освіти і правової науки в сучасній Україні стає серйозна потреба в юридичних кадрах і широкому розвитку юридичної освіти, яка в умовах еволюції вітчизняної державності має стійку тенденцію до посилення та розвитку. Сьогодні професія юриста є не тільки однією з найпрестижніших, але й однією з наймасовіших [5, с. 16].

Досліджуючи питання професійної деонтології В.М. Савіщенко відзначає, що професійна деонтологія є гуманітарною наукою. Вона ґрунтується на нормах моралі, але регулюються відносини, які виникають у процесі професійної взаємодії, нормами права. Категорії професійної порядності, чесності, гідності, милосердя, відданості є належними в професійній поведінці з точки зору деонтології і закріплюються в нормах етичних кодексів, правил поведінки, присягах, обітницях. З точки зору психології дотримання належної професійної поведінки забезпечується ціннісними орієнтаціями, світоглядом людини, наявністю розвинутого внутрішнього регулятора – совісті. Наслідком девіантності складових психологічного механізму належної професійної поведінки є порушення норм професійної етики [6, с. 70].

Освіта, особливо в сьогоднішніх умовах, – фундаментальний стрижень становлення громадянського суспільства та формування засад демократично-правової держави в контексті пріоритетності системи освіти в державній політиці. Крім того, саме освіта є запорукою державної безпеки, оскільки крізь призму спільності інтересів (особистих, суспільних, державних) з'являється загроза національним інтересам. У межах трактування сутності юридичної професії необхідно зауважити, що завданням студента-правника в сучасних ринкових умовах є передусім здатність бути виразником компетентності, правової культури, демократичних принципів,

поширювати правду та справедливість. Саме від цього залежатиме, по-перше, його вплив на формування правосвідомості в суспільстві загалом та правотворчість зокрема; по-друге, його конкурентоспроможність [7, с. 64].

Існування деонтологічних, етичних норм та правил поведінки для юристів ставить проблему їх реалізації на практиці, тим більше, що значна частина моральних стандартів міститься в актах міжнародного права, які здебільшого не вивчаються, або вивчаються поверхнево. Головна ідея полягає в тому, що вже до початку виконання свого професійного обов'язку, після закінчення вищого навчального закладу за спеціальністю бакалавр чи магістр, юрист мусить бути ознайомлений із правилами професійної поведінки та морально готовий до їх свідомого виконання. Ця виховна функція та завдання вирішується в процесі всього періоду навчання, а початковим етапом цієї тривалої роботи є засвоєння здобувачами вищої освіти програмних положень курсу «Юридична деонтологія», а згодом і курсу «Юридична етика», які вивчаються в основному на першому курсі.

Слід зазначити, що морально-етичні правила поведінки в аспекті права, правової поведінки чи правових ситуацій починають формуватися у здобувачів вищої освіти з перших днів навчання. Їх формуванню сприяє професорсько-викладацький склад вищого навчального закладу в результаті повсякденної кропіткої роботи. Саме для досягнення цієї мети в системі юридичної освіти формуються відповідні виховні заходи, навчальні плани, навчальні спеціальні програми, курси. Бажано процес морально-етичного виховання не обмежувати вивченням одного чи двох курсів дисциплін, а продовжувати протягом усього навчання.

Розділяємо думку Гусарева С.Д., який звертав увагу на той факт, що значна кількість представників юридичної професії мають свої деонтологічні кодекси поведінки, знання яких вони демонструють при складанні кваліфікаційних іспитів. Однак проблема полягає не в тому, щоб виразно проголосити текст присяги чи задекларувати знання статей деонтологічних (етичних) кодексів, а в тому, щоб проголошені моральні ідеали стали частиною свідомості юриста, елементом його переконань, мотивом у виборі моделі поведінки [8, с. 68].

Викладання курсу «Юридична деонтологія» дозволяє формувати у здобувачів вищої освіти таку світоглядну позицію, яка базується на ідеях гуманізму, взаємної поваги, альтруїзму, ідеалах рівності та свободи, шанобливого ставлення до права, дотримання принципів законності, демократизму тощо.

Як система наукових знань і навчальна дисципліна «Юридична деонтологія» акцентує увагу на необхідності формування таких рис

характеру , як чесність, порядність, безкомпромісність у боротьбі з праворушеннями, принциповість, відданість справі, сумлінність у виконанні обов'язку, доброзичливість у стосунках з колегами та клієнтами.

Формування системи деонтологічних знань у здобувачів вищої юридичної освіти виступає духовною основою юридичного навчання та ідеологічної підготовки молоді, факторами забезпечення ефективності застосування фахових знань у практичній юридичній діяльності, частково вирішує питання професійної орієнтації (вибору майбутньої професії), створює передумови до подолання правового нігілізму в середовищі юристів та інших верств населення.

Досягнення нового рівня якості юридичної освіти значною мірою пов'язується з утвердженням у змісті навчально-виховного процесу ідей прав людини, гуманного ставлення до особистості, ідей стандартизації юридичної діяльності на рівні світових зразків, а також із поширенням ідей моралі, професійного обов'язку та етики, професійної відповідальності, тощо. Саме ці аспекти становлять деонтологічний зміст у напрямку виховної роботи юридичних закладів освіти при підготовці юристів.

Література:

1. Проект Концепції розвитку юридичної освіти. URL: https://kno.rada.gov.ua/news/main_news/75652.html?fbclid=IwAR2nqPt4i8rzlng60udO3bDNxGGiYVnCPVhg7mD1aYdz4R8FVnCSER3UQhA (дата звернення: 08.10.2024)

2. Філософський енциклопедичний словник / редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін. Київ : Абрис, 2002. VI, – 742 с.

3. Курс лекцій з юридичної деонтології : навч. посіб./ [І. А. Логвиненко, І. Л. Невзоров, Є. С. Логвиненко та ін.] ; за заг. ред. І. А. Логвиненка, І. Л. Невзорова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. –Харків : ХНУВС, 2022. – 184 с.

4. Шемелинець І. Освіта на часі: як Україна змінювала підготовку юристів у 2023 і яких реформ чекати у 2024? *Фундація DEJURE : офіц. вебсайт*. 2024. 25 січ. URL: <https://dejure.foundation/tpost/xr2oj7ozu1-osvta-na-chas-yak-ukrana-zmnyuvala-pdgot> (дата звернення: 08.10.2024)

5. Барабаш О.О. Співвідношення юридичної науки, освіти і практики: пошук балансу між фундаментальною юридичною підготовкою та практичними навичками / О.О. Барабаш // Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2024. Серія ПРАВО. Випуск 82: частина 1, С. 11–18.

6. Савіщенко В.М. Методологічний аспект становлення та розвитку професійної деонтології як науки / М.В. Савіщенко // Верховенство

права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 25 лют. 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 341 с.

7. Бондар Н.А. Юридична освіта в Україні в умовах глобалізації: історико-правове дослідження : дис. ... доктора філософії : 081 Право. Суми, 2021. 276 с.

8. Гусарев С. Д. Деонтологічний аспект реформування юридичної освіти в Україні / Станіслав Гусарев // Практичні проблеми юридичної освіти України в контексті європейської інтеграції : матеріали Міжнародної конференції, Київ, Україна, 20 вересня 2001 р. Київ : Видавничий дім «KM Academia», 2001. – С. 66–71.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-427-9-2>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ АСПІРАНТІВ У НДІ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ ЗЛОЧИННОСТІ ІМЕНІ АКАДЕМІКА В.В. СТАШИСА НАПРН УКРАЇНИ

Батиргарєва В. С.

доктор юридичних наук, професор,

директор

НДІ ВПЗ імені академіка В.В. Сташиса НАПРН України,

головний науковий співробітник

Державна наукова установа «Інститут інформації, безпеки і права»

НАПРН України

м. Харків, Україна

Попри труднощі воєнного стану, запровадженого у зв'язку з повномасштабною агресією РФ проти нашої країни, у Науково-дослідному інституті вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса Національної академії правових наук України не припинялася ані дослідницька діяльність, ані робота з підготовки наукових кадрів. Майже тридцять років в Інституті функціонує аспірантура. І навіть у найскладніші і драматичні будні міста-героя Харкова на науково-педагогічний колектив Інституту покладається обов'язок всіляко підтримувалися сприятливі умови для розв'язання чисельних завдань, пов'язаних із формуванням молодого науковця.

Саме в цей складний для українського суспільства період наукові розвідки і викладацька діяльність у галузі права набуває особливої цінності, особливого соціального звучання й значення, адже на